

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
000230 Valtioneuvosto

viite: Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö 21.9.2009

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi lastensuojelulain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

- Tavoitteet Lain muutosehdotusten tavoitteena on selkeyttää lastensuojelun lainsäädäntöä, edistää asiakaslähtöistä työskentelyä ja mahdollistaa ehkäisevien palvelujen käyttö riittävän varhaisessa vaiheessa. Ensi ja turvakotien liitto pitää näitä tavoitteita kannatettavina.
- 3 § ja 3 a § Ensi- ja turvakotien liitto pitää hyvänä ehdotusta, että tekstissä mainitaan myös asiakassuunnitelma ja korostetaan lastensuojelu tukitoimien perustumista selvitykseen ja suunnitelmaan. Avohuollon ja sijaishuollon erottaminen omiksi momenteikseen sekä ehkäisevän lastensuojelun erottaminen omaksi pykäläkseen selkeyttää hyvin lain tarkoittamia asiakokonaisuuksia.
- 10 § Ensi- ja turvakotien liitto pitää erittäin kannatettavana sitä, että aikuisille annettavien palvelujen yhteydessä veloitetaan palvelujen tuottaja turvaamaan lasten tilanne. Käytännön kokemukset osoittavat, että aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluissa tai aikuisille suunnatuissa terveydenhuollon palveluissa (esim. terveyskeskuspäivystys) ei systemaattisesti arvioida asiakkaiden kykyä toimia vanhempina eikä ryhdytä toimenpiteisiin, vaikka lasten turvallisuus ja hoiva olisivat vakavasti vaarantuneet.
- Ensi- ja turvakotien liitto haluaa kiinnittää huomiota tutkintavankien lasten asemaan vankilassa. Lakimuutosehdotuksessa sanotaan, että lapsi voidaan sijoittaa myös tutkintavankeudessa olevan vanhempansa luo vankilan perheosastolle. Tutkintavankeus merkitsee usein erityisiä rajoituksia vangille ja tällöin on erityisen tarkasti harkittava onko lapsen edun mukaista olla vanhempansa mukana vankilassa. Vaikka rajoitukset kohdistuvat vankiin, niin niillä on merkitystä myös lapsen arkielämän kannalta tilanteessa, jossa tutkintavanki on lapsen pääasiallinen hoivaaja.
- Ehdotuksen perusteluosion mukaan myös vastasyntyneiden osalta tulee tehdä päätös vankilaan sijoittamisesta. Näin ei ole aina aiemmin tapahtunut. Päätöksen tekeminen kaikista vankilassa olevista lapsista on tärkeää lapsen edun kannalta ja tekee vauvoista näkyviä vankilaorganisaatiossa.

Muutoksia esitetään vain pykälän ensimmäiseen momenttiin, joten toinen momentti säilynee ennallaan: *Terveystieteiden ja sosiaalihuollon viranomaisten on tarvittaessa järjestettävä välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten ja syntyvien lasten erityiseksi suojelemiseksi.* Ensi- ja turvakotien liiton mielestä toisen momentin säilyttäminen on erittäin tärkeää.

11 § Lakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa 11 § kohdalla sanotaan, että 3 §:n ja 3 a §:n mukaisesti käsite ehkäisevä lastensuojelu korvattaisiin ilmaisulla lapsiperheiden ehkäisevät palvelut. Kuitenkaan lakiehdotuksen 3 §:ssä tai 3 a §:ssä ei käytetä ilmaisua lapsiperheiden ehkäisevät palvelut vaan käsitettä ehkäisevä lastensuojelu – sekä 3 a §:n otsikossa että tekstissä. Jotta päästään ehdotuksen tavoitteen mukaisesti lainsäädännön selkiyttämiseen, on syytä käyttää yhdestä asiasta yhtä käsitettä johdonmukaisesti läpi lain.

Lapsiperheiden ehkäisevät palvelut on jonkin verran epämääräinen ilmaisu, eikä sen yhteys tai suhde laissa määriteltyyn lastensuojeluun käy selkeästi ilmi. Lastensuojelu ja ehkäisevä lastensuojelu on loogisempi ja selkeämpi käsitepari. Toisaalta, kun lastensuojelu määritellään 3 §:ssä nimenomaisesti lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi, niin yleisiä lapsille ja lapsiperheille suunnattuja tukimuotoja ei silloin ole loogista kutsua [ehkäiseväksi] lastensuojeluksi. Käsitteiden takana oleva ajatus saattaisi tulla selkeämmin esille käyttämällä käsitteitä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu (3 §:n otsikoksi) ja yleinen lastensuojelu (3 a §:n otsikoksi). Tällöin siis ehdotuksen 3 §:n ensimmäinen momentti tulisi poistaa, ja kirjoittaa 11 § näiden käsitteiden mukaisesti.

13 a § Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa muutosehdotusta, jonka mukaan päätöksenteko lapsen sijoittamisesta vankeusrangaistusta suorittavan vanhemman kanssa vankilaan siirretään vankeinhoitolaitokselta lastensuojeluviranomaiselle. Ehdotettu muutos mahdollistaa lapsen edun kokonaisvaltaisen arvioinnin. Nykyisessä vankeuslaissa on painotettu viranomaisarviointia eikä vanhempien kantaa ole erikseen mainittu. Vanhempien näkemysten huomioon ottaminen osana arviointia on tärkeää.

Liiton kannan mukaan lastensuojelun tarve tulisi aina selvittää, kun lapsi tulee vankilaan vanhempansa mukana. Ehdotettu muutos päätöksentekojärjestelmää tuo selkeyttä työkäytäntöihin.

13 b § Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa tätä muutosehdotusta, joka selkeyttää lapsen oikeutta omaan sosiaalityöntekijään nostamalla sen omaksi pykäläkseen.

16 §, 16 a §, 16 b § ja 16 c § Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa näitä muutosehdotuksia, jotka selkeyttävät olennaisesti kuntien vastuita ja turvaavat aikaisempaa paremmin lapsen asemaa kiireellisessä sijoituksessa.

25 § Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa ilmoitusvelvollisuuden laajentamista ja pitää hyvänä pykälän luettavuuden parantamista.

25 a § Ensi- ja turvakotien liitto ei kannata sitä, että lastensuojelulakiin lisätään uusi lastensuojeluasian vireilletulon muoto. Lastensuojelulain tulee olla

mahdollisimman selkeä ja ohjata avoimiin ja ymmärrettäviin työkäytäntöihin. Esityksessä kuvattu pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi on sisällöltään ja seurauksiltaan identtinen lastensuojeluilmoituksen kanssa: pyyntö pitää tehdä välittömästi, kun tarve on havaittu ja sen perusteella lastensuojelun sosiaalityöntekijän on arvioitava sekä kiireellisten toimenpiteiden että lastensuojelun tarpeen selvityksen tarve. Ainoa ero on käytetty termi (pyyntö vs. ilmoitus) sekä se, että pyyntö voidaan tehdä vain yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa. Esityksestä ei käy täysin selville voisiko työntekijä tehdä pyynnön pelkästään yhteistyössä lapsen kanssa ja pitääkö molempien vanhempien olla mukana yhteistyössä.

Ensi- ja turvakotien liiton käsityksen mukaan lastensuojeluilmoitusta koskevan pykälän nykyinen muotoilu ei millään tavalla estä lastensuojeluilmoituksen tekemistä yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa. Hyvän ammattikäytännön mukaisesti näin myös monin paikoin toimitaan aina kun se on mahdollista. Vanhempia voidaan myös tukea ottamaan itse yhteyttä lastensuojeluun, jotta he saisivat tietoa lastensuojelun tarjoamista tukimuodoista. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista edellyttää, että työntekijät antavat asiakkaille tietoa eri toimintavaihtoehdoista ja perustelevat omat toimenpiteensä. Tämän tulisi koskea myös lastensuojeluun liittyvää työskentelyä jo nyt.

Lakiesityksen perusteluissa esitetyt syyt uuden vireilletulomuodon lisäämiselle (yhteistyön vaikeutuminen perheen kanssa, lastensuojelun työntekijöille esitetyt epämääräiset neuvottelukutsut, s.23) viittaavat ammatti- ja yhteistyökäytäntöjen kehittämisen tarpeeseen eivätkä ratkea käytettäviä lakitermejä muuttamalla.

Edeltävän perusteella Ensi- ja turvakotien liitto katsoo, että lakiesityksen mukainen pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi on tarpeeton ja on pikemminkin käytäntöjä hämärtävä kuin niitä selkiyttävä eikä sitä tulisi sisällyttää lakiuudistukseen.

25 c §

Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa ennakkollista lastensuojeluilmoitusta, jonka tarkoituksena olisi ensisijaisesti turvata odottavalle äidille ja lapsen tulevalle perheelle riittävät tukitoimet jo raskausaikana. Päihde-ensikotien työn kautta on nähtävissä, että hoidon vaikuttavuus on parempi silloin, kun hoito alkaa jo raskausaikana ja vauvat voivat paremmin, kun syntymätöntä lasta voidaan suojata raskausajan päihteiden käytöltä.

Raskauden aikaisella äiti-vauva – työskentelyllä voidaan siis vaikuttaa äidin kuntoutumiseen, lapsen kehittymiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tällä hetkellä raskaana oleva päihdeongelmainen ei välttämättä pääse hoidon piiriin, ja perusteluna käytetään usein sitä, ettei lastensuojelun asiakkuus voi alkaa ennen lapsen syntymää. Myös vankilassa on jatkuvasti odottavia äitejä, jotka eivät ole äiti-lapsi –osastolla, mutta jotka hyötyisivät raskaudenaikaisesta työskentelystä. Ensi- ja turvakotien liiton mielestä 25 c §:n toinen momentti ei tätä taustaa vasten riittävästi selkiytä tukitoimien oikeutusta raskausaikana lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Ensi- ja turvakotien liiton mielestä olisi tarkoituksenmukaisempaa ja lastensuojeluilmoitusten käytäntöä yhtenäistävää, että myös ennakkollinen

ilmoitus tehtäisiin lastensuojeluun, jossa on kokonaiskäsitys myös synnytyksen jälkeen annettavista tukitoimista.

Liitto haluaa lisäksi nostaa esille sen, että uudistuksen toteutuminen käytännössä edellyttää että tukea, hoitoa ja kuntoutusta on myös tarjolla näissä erityistilanteissa.

37 §

Rosi Enroosin tekemän Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa tutkimuksen mukaan lapsen edun määrittely sijoitusvaiheessa on erityistä tietämistä vaativa asia. Tutkimuksen mukaan tähän asti tehdyt lapsen edun tarkastelut sijoittamisvaiheessa ovat olleet usein ylimalkaisia ja arviointikäytännöt ovat olleet kirjavat eri puolilla maata. Miten varmistetaan, että muutoksen jälkeen kunnissa on riittävä asiantuntemus arvioida lapsen etua vankilaan sijoitettaessa? Huoli koskee erityisesti pieniä kuntia.

Lastensuojelulain muutosehdotuksessa esitetään, että lasten vankilaan sijoituksen ikäraja on kaksi vuotta ja että alle kolmevuotiaan lapsen sijoitus voi jatkua perheosastolla, jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii. Liitto korostaa lapsen edun yksilöllistä ja kokonaisvaltaista arviointia, mikä ei perustu vain ikärajaan. Lapsen tilanteen kokonaisvaltainen arviointi on ikää merkittävämpi tekijä myös tutkimuksen mukaan. Aina ei ole vauvan edun mukaista olla äitinsä kanssa vankilassa.

Ehdotettu perheosaston perustaminen vankilaan on erinomainen muutos oikeaan suuntaan. Perheosastoa perustettaessa on huomioitava, että mahdollisimman avoimet olosuhteet ovat lapsen edun mukaisia. Lapsen yhteydet normaaliin arkielämään ja vankilan ulkopuolella oleviin omaisiin, kuten toiseen vanhempaan ja sisaruksiin, on tärkeä turvata. Lapsen liikkumisen vankilan ulkopuolelle tulee myös olla mahdollisimman mutkatonta.

Lapsista kerättävien tietojen dokumentointiin pitää saada selkeä ohjeistus. Vankila saa pitää rekisteriä vain vangeista. Jos perheosasto ei ole lastensuojeluyksikkö, niin mitkä ohjeet koskevat lapsista kerättäviä tietoja? Dokumentoinnin puute on ollut vakava ongelma nykyisillä äiti-lapsiosastoilla. Ilman tilastoituja tietoa on vaikea tai peräti mahdotonta arvioida lapsen etua vankilassa säännönmukaisesti ja systemaattisesti.

Esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa uuden perheosaston henkilökunnaksi on ehdotettu kahta ohjaajaa ja viittä lastenhoitajaa. Esityksessä yhteiskunnallisissa vaikutuksissa sanotaan, että osaston tavoitteena on lisätä mahdollisuuksia lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen hoitamiseen sekä valmistaa perhettä vankeusrangaistuksen jälkeiseen aikaan. Liitto haluaa tuoda esille vakavan huolensa, että tämä tavoite ei toteudu esitetyllä henkilökuntarakenteella. Äideillä on mm päihde- ja mielenterveysongelmia ja he tarvitsevat usein voimakasta tukea vanhemmuuteen. Äidin ja pikkulapsen yhtäaikainen kuntouttaminen on erityisosaamista vaativa työ, jonka edellytys on henkilökunnan riittävä koulutus ja ammattitaito. Tämän perheosastolla toivottavasti tehtävän vanhemmuuden taitojen tukemisen ja perhetyön rinnalle tarvitaan esityksessä mainittua lastenhoitoa, jotta äitien on mahdollista osallistua vankilan muuhun kuntouttavaan ohjelmaan.

Vankilan perheosaston perustaminen saattaa lisätä isien tietoisuutta siitä, että he voivat ottaa pienen lapsensa mukaan vankilaan silloin kun se on lapsen edun mukaista. Isien mukana olo on huomioitava käytännön järjestelyjen lisäksi myös työn sisältöjen kehittämisessä.

38 § ja 39 §

Ensi- ja turvakotien liitto kannattaa näitä kiireelliseen sijoitukseen liittyviä päätöksentekoa selkeyttäviä ja lastensuojeluasioiden käsittelyä hallinto-oikeuksissa nopeuttavia muutosehdotuksia.

63 §

Lakiesityksen perusteluosassa (s.11) on todettu, että lapsen ja huoltajan välisen yhteydenpidon rajoittaminen saattaa aiheuttaa suoranaista väkivallan uhkaa ja haitata yhteistyötä huoltajien kanssa. Tästä syystä päätöksenteko yhteydenpidon rajoittamisesta esitetään siirrettäväksi pois välitöntä asiakastyötä tekevältä lastensuojelun työntekijältä.

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten ylläpitämässä turvakodeissa kohdataan usein tilanteita, joissa turvakodissa toisen vanhemman kanssa olevien lasten ja kotiin jääneen väkivaltaa käyttäneen vanhemman välisiä tapaamisia olisi tarvetta rajoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa väkivallan tekijä käyttää lapsia välineenä puolisonsa painostamiseen, käyttäytyy uhkaavasti lapsia kohtaan tai vetoaa vaikkapa itsemurhalla voimakkaasti lapsiin perheen saamiseksi pois turvakodista.

Turvakodilla ei ole valtuuksia rajoittaa lapsen ja hänen huoltajansa välistä yhteydenpitoa. Mikäli lasten sijoitus turvakotiin on tehty avohuollon sijoituksena, ei myöskään sijoittaneella sosiaalityöntekijällä ole tätä mahdollisuutta. Ensi- ja turvakotien liitto esittää, että lakiesityksen kiireellistä sijoitusta sekä yhteydenpidon rajoittamista koskevien pykälien perusteluosaan lisätään maininta siitä, että kiireellistä sijoitusta tulee käyttää myös silloin kun lapsen turvallisuuden takaaminen edellyttää yhteydenpidon rajoittamista. Esimerkkinä perusteluosassa voidaan mainita tilanne, jossa lapsi on turvakodissa toisen huoltajan kanssa ja väkivaltaa käyttänyt huoltaja käyttää väärin oikeuttaan pitää yhteyttä lapsiin.

86 §

Ensi- ja turvakotien liitto pitää kannatettavana sitä, että lapsen kuulemisen käytännöistä hallintotuomioistuimissa säädetään tarkemmin ja suojataan näin lasta oikeudenkäynnin aiheuttamalta kuormitukselta. Niinikään liitto pitää tärkeänä hallinto-oikeuksissa noudatettujen hyvien käytäntöjen vahvistamista ja lasten tasa-puolisen kohtelun turvaamista.

Ensi- ja turvakotien liitto pitää ongelmallisena sitä, ettei lakiesityksessä oteta kantaa lapsen turvallisuuden vaarantumiseen silloin, kun hänen huoltajalleen annetaan tietoja lapsen esittämistä mielipiteistä tai työskentelyn kuluessa kertomista kokemuksista. Huoltajalla on oikeus saada tietoonsa kaikki lasta koskevat asiakirjat. Tällöin esimerkiksi lapsen piirustukset ja lapsen työntekijälle kertomat kokemukset ovat huoltajan saatavissa, mikäli ne ovat osa asiakirja-aineistoa. Ensi- ja turvakotien liiton tietoon on tullut tapauksia, joissa lapsi on joutunut huoltajansa pelottelun ja uhkailun kohteeksi paljastettuaan huoltajalle epäedullisia tai arkaluonteisia asioita. Näissä tapauksissa kyse on ollut perheväkivallasta, jossa tekijänä on ollut toinen tai molemmat huoltajat.

Vaikka viranomaisilla on nykyisenkin lainsäädännön perusteella mahdollisuus olla antamatta huoltajalla lasta koskevia tietoja, mikäli tietojen antaminen vaarantaa lapsen edun toteutumisen, tämä mahdollisuutta käytetään erittäin harvoin. Tästä syystä Ensi- ja turvakotien liitto esittää, että lakiesityksessä velvoitettaisiin vahvemmin viranomaisia arvioimaan tietojen luovuttamisen vaikutuksia lapsen edun toteutumiseen niissä tilanteissa, joissa lapsi on luottamuksellisessa suhteessa kertonut perhettään koskevia arkaluonteisia tietoja.

Helsingissä 2.10.2009

Ensi- ja turvakotien liitto

Ritva Karinsalo
toimitusjohtaja
0400 291 785
ritva.karinsalo@ensijaturvakotienliitto.fi

Virpa Puisto
puheenjohtaja